

УДК 378

Норкіна О.В.*

ПІСЛЯДИПЛОМНА ОСВІТА ЯК ДІЄВИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У статті розглянуто окремі аспекти розвитку дослідницької компетентності сучасного педагога в системі післядипломної педагогічної освіти. Наголошено про необхідність здійснення підготовки педагога до дослідницької діяльності в умовах інноваційних освітніх змін. Виокремлено основні професійно-особистісні риси педагога-дослідника, які сприяють розвитку його дослідницької компетентності. Заявлено про апробування дистанційного спецкурсу та окреслено основні вміння сучасного педагога щодо ефективності результатів опрацювання відповідного навчально-практичного матеріалу. Зазначено роль викладача системи післядипломної освіти щодо супроводу педагога під час здійснення дослідницької діяльності.

Ключові слова: дослідницька компетентність, дослідницька діяльність, післядипломна освіта, педагог-дослідник, дистанційний спецкурс.

Сучасні зміни в освіті, що відбуваються в нашій державі, одним з основних завдань визначили значущість дослідницької компетентності та необхідність удосконалення науково-дослідницької діяльності сучасного педагога. У нього має бути сформоване вміння творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися в науковій інформації, визначати стратегію власного розвитку та саморозвитку, послідовно й безперервно вдосконалюватися, про що зазначається в «Національній доктрині розвитку освіти», законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній програмі «Вчитель».

Розвиток дослідницьких умінь і базової компетенції педагога значною мірою забезпечують заклади післядипломної освіти. В умовах післядипломної освіти постає проблема підготовки сучасного педагога до відбору, опрацювання та переробки наукової інформації шляхом самостійної дослідницької практики в межах компетентнісного підходу. Це зумовлює потребу цілеспрямованого розвитку дослідницької компетентності сучасного педагога, основними компонентами якої є зацікавленість дослідницькою роботою, здатність використовувати науковий стиль мислення та креативність під час опрацювання наукового матеріалу, підвищувати власний науково-освітній та загальнокультурний рівень, удосконалювати особистісні професійні якості як дослідника та практика.

Відзначимо, що увага науковців до проблеми дослідницької компетентності педагогічних працівників дещо активізувалась. У рамках нашого дослідження актуальними є наукові студії, присвячені питанням сутності, форм, засобів і методів науково-дослідної роботи (В. Андреев, Г. Артемчук, Б. Бальзамов, А. Воробйов, М. Донченко, Г. Кловак, О. Крушельницька, А. Лушников, О. Микитюк, О. Овакімян та інші), підготовки вчителя-дослідника (С. Балашова, С. Гончаренко, М. Євтух, С. Єрмаков, І. Каташинська, Г. Кловак, М. Лазарев та інші), розвитку дослідницьких умінь педагога в професійній діяльності (В. Андреев, Н. Недодатко, Н. Яковлева та інші), удосконалення дослідницьких умінь у системі післядипломної освіти (В. Бондар, А. Даринський, І. Жерносек, М. Князева, С. Крисюк, Н. Протасова, В. Пуцов та інші).

Пошук шляхів удосконалення системи фахової підготовки педагогів у закладах післядипломної педагогічної освіти здійснює багато вчених з різних позицій, проте питання розвитку дослідницької компетентності сучасного педагога в теорії та практиці післядипломної освіти вивчено недостатньо.

* Норкіна О.В.*

Мета статті зумовлюється потребою в обґрунтуванні та усвідомленні ролі закладів післядипломної освіти щодо розвитку дослідницької компетентності педагога в умовах інноваційних змін.

Сучасна система післядипломної педагогічної освіти є єдиним механізмом переорієнтації педагогів щодо змісту, форм, системи ціннісних орієнтирів, засобів комунікації тощо [4, с. 4]. Розвиваючи це положення услід за М. Романенко, стверджуємо, що сама освітня практика підказує механізм формування неперервної системи самоосвіти та самовдосконалення сучасного педагога, яка включає не лише ознайомлення та опрацювання фахових курсів і предметів соціально-гуманітарного, психолого-педагогічного циклів, а й здійснення дослідницької діяльності як у курсовий, так і міжкурсовий періоди.

Проте, як засвідчує педагогічна практика, не лише випускники вишів, які проходять становлення як педагоги, але й досвідчені вчителі-практики не достатньо володіють дослідницькими вміннями, що сприяють розвитку їхньої професійної діяльності. Звичайно, функційно вони не займаються науковою роботою. Але з переходом школи на інноваційний режим діяльності сучасний педагог повинен учитися здійснювати власну дослідницьку діяльність – визначати мету та гіпотезу дослідження, обирати об'єкти та суб'єкти проектування, уміти здійснювати моніторинг, обробляти результати власних досліджень у вигляді статей чи методичних рекомендацій тощо. Таким чином, поява нових форм отримання та переробки інформації, соціальний попит на педагога-дослідника визначають наявність дослідницької компетентності сучасного педагога.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та напрацювання відомих учених засвідчив, що наразі відсутнє єдине розуміння сутності дослідницької компетентності та процесу її становлення. З позиції компетентнісного підходу дослідницька компетентність розглядається як цілісна, інтегральна характеристика особистості педагога, що проявляється в його готовності зайняти активну дослідницьку позицію щодо власної діяльності; у теоретичній грамотності, володінні методами психолого-педагогічного дослідження, умінні статистично обробляти емпіричні дані, формулювати висновки, надавати результати дослідження [1, с. 184]; як складова пізнавальної компетентності, що містить елементи методологічної, надпредметної, логічної діяльності, засоби організації цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії, а також є компонентом особистісного самовдосконалення, що спрямована на засвоєння засобів інтелектуального та духовного саморозвитку [8, с. 55–61].

Зазначені положення переконують, що дослідницька компетентність педагога – це процес цілеспрямованого, закономірного розвитку навичок і вмінь цілепокладання й цілевиконання в дослідницькій діяльності.

Дослідницька діяльність, на нашу думку, є пошуковою діяльністю наукового характеру, що спрямована на пояснення явищ, процесів, установалення їх зв'язків і відносин, обґрунтування фактів за допомогою наукових методів пізнання, у результаті якої суб'єктивний характер «відкриттів» може набувати певної об'єктивної значущості та новизни; як робота педагогів-учених (теоретиків і методистів), які займаються обґрунтуванням, проектуванням, конструюванням функціональних навчально-виховних систем і створюють необхідні передумови для наступної оптимальної організації навчально-виховного процесу. Завдяки такій діяльності відбувається становлення інноваційного педагога, який від педагога-експериментатора через педагога-новатора розвивається як педагог-дослідник. Зазначена послідовність професійного особистісного саморозвитку забезпечує підвищення професійної компетентності особистості, її ціннісне ставлення до інноваційної та дослідницької діяльності [7].

Безперечно, дослідницька діяльність педагога розглядається не лише як органічна складова частина його професійної діяльності, а як єдність і зв'язок між теорією і практикою. Така діяльність сприяє реалізації творчого потенціалу педагога та впливає на розвиток його професіоналізму. На думку Л. Горбунової та О. Манюкової, саме дослідницька діяльність виконує психотерапевтичну функцію та дозволяє запобігти професійному вигоранню й виснаженню за рахунок творчого натхнення [2].

Дослідницька діяльність педагога у закладах післядипломної освіти – це обов'язковий етап навчального процесу, який є кінцевим результатом фахової підготовки педагогічного працівника та засвідчує ефективність проходження ним курсів підвищення кваліфікації. Дослідницька діяльність спрямована на те, щоб не лише розвивати та удосконалювати дослідницькі вміння сучасного педагога, але й підготувати педагога-дослідника нової генерації з високим динамізмом і культом пошуку.

Оскільки дослідницька діяльність базується на власному досвіді вчителя, нами виокремлено професійні особистісні якості педагога-дослідника, як-то: наявність глибинної теоретичної підготовки, високий рівень психолого-педагогічної компетентності, володіння дослідницькими методами, систематичний аналіз своєї професійної діяльності, вміння діагностувати та проектувати індивідуальний розвиток учнів, пропонувати та обґрунтовувати нові ідеї для здійснення власної діяльності, продуктивно організовувати свій час. Тому підготовці педагога до здійснення дослідницької діяльності та розвитку дослідницької компетентності в закладах післядипломної освіти передують навчальні заняття з використанням проблемного викладу матеріалу, які мають лекційно-практичний характер. Підбір навчального матеріалу сприяє не лише вмінню педагога аналізувати та вирішувати проблеми, але й застосовувати пошукові та дослідницькі вміння й навички.

Стимулювати наукову спрямованість сучасного педагога в навчальному процесі закладів післядипломної освіти мають такі завдання, як підготовка випускної творчої роботи, навчального проекту, портфоліо, відеопрезентації, розробка наукових доповідей, повідомлень, участь у конкурсах і фестивалях педагогічних інновацій на кращі наукові праці тощо. Будь-яка з перерахованих різновидів роботи повинна мати наукове підґрунтя та відповідати певним вимогам: чітке визначення проблеми, систематичність, логічність і несуперечність вихідних положень (завдань) і висновків, використання відповідних дослідницьких методів та процедур.

Необхідно зазначити, що здійснення дослідницької діяльності в системі післядипломної освіти має будуватися з урахуванням таких принципів:

- орієнтація на пізнавальні інтереси педагога, оскільки дослідження – процес творчий та креативний;
- свобода вибору та відповідальності за власне навчання;
- засвоєння знань в єдності із засобами їх отримання;
- увага до розвитку вмінь самостійного пошуку інформації;
- учитель не лише використовує отримані знання, а сам створює нові;
- формування уявлення про наукове дослідження як таке, що є змістом і сутністю процесу навчання [5, с. 48].

Таким чином, зазначені вище положення вказують на необхідність спрямування навчального процесу закладів післядипломної освіти на розвиток інформаційної культури педагога, категоріями якої є вміння формулювати свої запити, ефективно здійснювати пошук необхідних джерел в усій сукупності доступних інформаційних ресурсів, уміти добирати, оцінювати інформацію та створювати якісно нову, а сам процес закладів післядипломної освіти розглядати як інформаційний, у якому відбувається одержання інформації, її переробка та використання усіма учасниками цього процесу.

В умовах курсів підвищення кваліфікації процес розвитку дослідницької компетентності сучасного педагога відбувається через опрацювання дистанційного спецкурсу «Зміст, форми та методи дослідницької діяльності», метою якого є не просто засвоєння педагогами теоретичної інформації та отримання нових знань, а й перебудова отриманої інформації на основі індивідуального досвіду, тобто створення суб'єктивної моделі пізнання. Завдяки індивідуальному досвіду дослідницька робота вчителя, на думку О. Єгорової, набуває особливих, специфічних рис; у процесі наукового дослідження відображається індивідуальне бачення світу та проявляються індивідуальні риси особистості; відбувається осмислення та перегляд особистої історії, змінюється не лише ставлення до діяльності, але й переосмислення власної особистості [3].

Для досягнення ефективних результатів під час опрацювання дистанційного спецкурсу сучасному педагогу як досліднику необхідно мати такі вміння:

- ефективно здійснювати пошук навчальної інформації з використання мережі Інтернет;
- використовувати інші пошукові системи для пошуку, збору та оброблення навчальної інформації;
- аналізувати та використовувати документи, що виконують історичну функцію з метою отримання інформації з першоджерел;
- визначати та підбирати необхідні методи дослідження та пошуку інформації;
- аналізувати та встановлювати переваги застосування окремих методів дослідження;
- обирати радикальні підходи щодо забезпечення доступу до навчальної інформації.

Оскільки дослідницька робота педагога в системі післядипломної освіти – це значною мірою самостійна робота, то великого значення набуває розвиток у нього рефлексивних умінь. Наявність рефлексивних умінь передбачають здатність педагога займати активну дослідницьку позицію щодо своєї діяльності й самого себе як її суб'єкта з метою практичного аналізу, усвідомлення й оцінювання її ефективності для свого розвитку. Тобто рефлексивні вміння – це насамперед вміння здійснювати самоаналіз, самоконтроль, самооцінку себе й своєї діяльності, самовиховання та самоосвіту.

Проте, як засвідчує практика здійснення дослідницької роботи педагогом, переважна більшість педагогічних працівників мають проблеми з опрацювання потрібної інформації та оформлення її на відповідний різновид дослідження. Різноманітність наукової інформації та недостатній рівень ІКТ-компетентності, несформованість навичок наукового пізнання, відсутність досвіду наукової роботи заважає педагогу здійснювати аналітичний етап дослідження, тобто аналізувати отримані дані, інтерпретувати і порівнювати їх, формулювати висновки, здійснювати їх екстраполяцію (від *екстраполювати* – «поширювати висновки, отримані від спостережень над однією частиною явища, на іншу його частину» [6, с. 257]), узагальнювати опрацьовану інформацію у вигляді рекомендацій та визначення перспектив подальшого наукового пошуку. Тому посилюється роль викладача закладу післядипломної освіти, який не лише транслює інформацію, а постає як консультант, експерт, аналітик, фасилітатор, рецензент, організатор науково-дослідницької діяльності, джерело світоглядної та морально-етичної інформації й відповідного досвіду діяльності. Працюючи в умовах педагогічної підтримки щодо здійснення дослідницької діяльності, викладач має досконало володіти інформаційно-пояснювальними вміннями, які пов'язані не лише з безпосереднім продукуванням навчальної інформації, а й із поясненням способів її отримання та переробки, формуванням у вчителя навичок

роботи з друкованими джерелами, умінь здобувати інформацію з інших джерел, переробляти її відповідно до мети і завдань дослідження.

Таким чином, підготовка педагога до дослідницької діяльності і розвиток дослідницької компетентності в сучасних умовах системи післядипломної освіти є своєрідним орієнтиром, який забезпечує створення відповідних умов для дистанційного навчання, самоосвіти, взаємонавчання та сприяє удосконаленню індивідуальної траєкторії професійного розвитку. Подальшого вивчення потребують питання розвитку дослідницької компетентності вчителів математики в системі післядипломної педагогічної освіти та обґрунтування змістово-функціональної моделі розвитку дослідницької компетентності цих фахівців засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Література:

1. Воронова Т. А. К вопросу о критериях эффективности подготовки педагогов-исследователей в системе университетского многоуровневого педагогического образования / Т. А. Воронова // М. Н. Скаткин и современное образование: материалы конф. : [в 2 т.] / Рос. акад. образования. Ин-т теории образования и педагогики ; под ред. В. А. Мяникова; сост. : Л. Б. Прокофьев. – М., 2000. – Т. 2. – 379 с.
2. Горбунова Л. Н. Психотерапевтическая функция исследовательской деятельности / Л. Н. Горбунова, Е. С. Манюкова // Школьные технологии. – 2006. – № 5. – С. 141–145.
3. Єгорова О. В. Педагогічні умови розвитку пізнавальної активності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі науково-дослідної роботи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Єгорова. – Харків, 2009. – 22 с.
4. Романенко М. І. Методологічні проблеми розвитку післядипломної освіти в контексті освітянських реформ / М. І. Романенко // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 1. – С. 3–6.
5. Савенков А. И. Концепция исследовательского обучения / А. И. Савенков // Школьные технологии. – 2008. – № 4. – С. 47–50.
6. Сучасний словник іншомовних слів / укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
7. Сущенко Л. О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкових класів у системі післядипломної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. О. Сущенко. – К., 2009. – 20 с.
8. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 55–61.

Норкина Е. В.

ПОСЛЕДИПЛОМНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ДЕЙСТВЕННЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СОВРЕМЕННОГО ПЕДАГОГА

В статье рассмотрены отдельные аспекты развития исследовательской компетентности современного педагога в системе последипломного педагогического образования. Отмечено необходимость осуществления подготовки педагога к исследовательской деятельности в условиях инновационных образовательных изменений. Выделены основные профессиональные личностные черты педагога-исследователя, которые содействуют развитию его исследовательской компетентности. Отмечена роль преподавателя системы последипломного образования относительно сопровождения педагога во время осуществления исследовательской деятельности.

Ключевые слова: исследовательская компетентность, исследовательская деятельность, последипломное образование, педагог-исследователь, дистанционный спецкурс.

Norkina O. V.

POSTGRADUATE EDUCATION AS EFFECTIVE FACTOR OF DEVELOPMENT OF RESEARCH
COMPETENCE OF CONTEMPORARY PEDAGOGUE

The article examined separate aspects of development of research competence of contemporary teacher in the system of postgraduate pedagogical education, the mechanism of formation of self-education of a teacher, including the implementation of research activities during course and intercourse periods. It is emphasized the necessity of training of teachers for research activity in innovative educational change: from the teacher through the teacher-experimenter and innovator to the teacher-researcher. Analysis of psychological and pedagogical sources shows the essence of research activity of the teacher and research competence. It is emphasized that the research activity of the teacher is considered as an organic part of his/her career, as unity and link between theory and practice. The article focuses on the basic professional and personal characteristics of the teacher-researchers. These traits contribute to the development of his/her research competence. The basic tasks of modern scientific direction of the teacher in educational postgraduate process are outlined, they must have certain requirements. These principles are taken into account in the implementation of research activities of teachers. Announces the approbation of the distance special course «content, forms and methods of research activities» aimed to create a model of subjective knowledge. It outlines the basic skills of contemporary teacher for the effectiveness of results of processing of corresponding, to the distant special course, educational and practical materials. It is emphasized the importance of acquiring reflective skills to carry out research activity such as: to perform self-introspection, self-control, self-esteem and self-education. The article defines the role of a teacher in the system of postgraduate education, support of every teacher during the research activity.

Key words: research competence, research activities, postgraduate education, pedagogue-researcher, distant course.

Рецензент: Юзбашева Г.С.

УДК 378.046.4

Подліняєва О.О.*

ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ СУСПІЛЬНО-
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Статтю присвячено огляду можливостей застосування Інтернету в освітньо-виховному процесі. У статті зроблено спробу розглянути методичні аспекти застосування освітніх ресурсів мережі Інтернет вчителями при викладанні суспільно-гуманітарних дисциплін. Запропоновано класифікацію інтернет-ресурсів відповідно до мети їх використання. Проаналізовано педагогічні проблеми, що виникли з розвитком та доступністю Інтернету, та запропоновано варіанти їх розв'язання, зокрема подано опис застосування ресурсів мережі Інтернет для організації участі учнів у тематичних інтернет-проектах. Автором описано декілька різних способів організації діалогу за допомогою мережі Інтернет з метою організації інтерактивного спілкування.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, освітні ресурси мережі Інтернет, система післядипломної освіти.

Останні десятиліття ХХ століття ознаменувалися глобальними змінами практично в усіх сферах життя людства. Світ увійшов в епоху інформаційного суспільства, для якого характерно насамперед перевиробництво наукової інформації. Постійне оновлення наукових знань вимагає від фахівця перш за все вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, критично підходити до відбору інформації, створювати нові знання і способи діяльності на основі отриманої інформації. Рівень адаптації

* Подліняєва О.О.*